

3. Плавич В. Проблеми сучасного праворозуміння: Теоретико-методологічний та філософсько-правовий аналіз: [монографія]/ Володимир Плавич. – Одеса: Автопринт, 2011. – 232 с.

4. Плавич В.П. Проблеми взаємозв'язку взаємодії та взаємозалежності права і економіки (теоретико-правовий аналіз) // Міжнародний науково-практичний конгрес «Объединение экономистов и правоведов – ключ к новому этапу развития» / г. Берн, Швейцария, 29 ноября 2013г, т.2. – С. 121.

5. Плавич В.П. Правове регулювання трансформаційної економіки України і розвитку національного законодавства. – К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України 2002. – 144с.

6. Плавич В.П. Право та економіка: теоретико-правові роздуми // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 56. – К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2012. – С.3-8.

7. Плавич В.П. Актуальны проблемы воздействия процессов конвергенции на международное, наднациональное и национальное право // Міжнародне, наднаціональне та національне право: проблеми конвергенції. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м.Одеса, 13 грудня 2013р. /за ред. д.ю.н., проф. Т.С. Ківалової: Міжнародний гуманітарний університет. – Одеса. Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 50-52.

1. 8.Плавич В.П. Проблеми воздействия процессов конвергенции на современное право и государство// Вісник Одеського національного університету. Серія. Правознавство том 19 Випуск 1 (22) 2014. –С.7-20.

Поплавская Татьяна Николаевна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціології та менеджмента соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК-1+37+17.021.2

ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ХОЛІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ОСОБИСТОСТІ.

У статті розглядається два типи ментальності – холістична і аналітична, які сформувалися в Західному і Східному культурних регіонах. Автор аналізує позитивні і негативні властивості даних типів з метою визначити оптимальний вектор розвитку сучасної філософії як світоглядної дисципліни, з величезним педагогічним і психологічним потенціалом.

Ключові слова: холістичний, аналітичний, менталітет, філософія, освіта.

ЗНАЧЕНИЕ ФИЛОСОФСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ХОЛИСТИЧЕСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ ЛИЧНОСТИ.

В статье рассматривается два типа ментальности – холистическая и аналитическая, которые сформировались в Западном и Восточном культурных регионах. Автор анализирует позитивные и негативные свойства данных типов с целью определить оптимальный вектор развития современной философии как мировоззренческой дисциплины, с огромным педагогическим и психологическим потенциалом.

Ключевые слова: холистический, аналитический, менталитет, философия, образование.

THE VALUE OF PHILOSOPHICAL EDUCATION IN SHAPING HOLISTIC VISION OF THE INDIVIDUAL.

Two types of mentality are examined in the article – holistical and analytical, that was formed in Western and East cultural regions. An author analyses positive and negative properties of these types on purpose to define the optimal vector of development of modern philosophy as world view discipline, with enormous pedagogical and psychological potential.

Keywords: holistically, analytical, mentality, philosophy, education.

Актуальність теми. Витоки ряду сучасних наук беруть свої начала у філософії, тому що саме філософи упродовж усієї осяжної історії людства пояснювали природу світу, людини та її можливості. Саме до філософів зверталися сильні світу цього за радами з різних приводів, у тому числі і з питань виховання підростаючого покоління. У свою чергу у філософські школи Древньої Індії, Китаю і Греції приходили юнаки з різних станів в пошуку відповідей на свої найпотаємніші питання. Так народжувалася і розвивалася традиція передачі знань від Учителя до учня.

Сучасна філософія давно втратила виховну і освітню функцію, перетворившись на набір парадигм, концепцій і думок, що погано розуміються основною частиною населення. Звідси і дещо вороже відношення як до філософських дисциплін, так і до самих філософів, багато хто з яких є звичайними трансляторами чужої думки, чужих ідей і чужих концепцій. В зв'язку з цим думається, що настала необхідність переглянути завдання філософії і надати їй більше практичний характер, тим самим зробити її керівництвом для вирішення життєво необхідних проблем. Для цього абсолютно не потрібно «винаходити велосипед», досить тільки припасти до джерела Позачасової Мудрості і черпати звідти ідеї, перевірені часом і власним життєвим досвідом. Таким чином, **мета** дослідження – аналіз позитивних та негативних властивостей той чи іншої ментальності для подальшого її розвитку засобами філософської освіти.

Основний матеріал. Як стверджує група американських дослідників, на чолі з професором Річардом Нісбеттом, нині на нашій планеті домінують два види мислення – аналітичне і холістичне[5]. Перше поширене в західній півкулі, друге – в східній, і як стверджують дослідники, на формування того або іншого виду мислення величезний вплив робить та або інша філософія, вірніше певний набір засвоєних людьми ідей, що сформували у них відношення до світу і до себе. Більше того, певна філософія впливає на імпліцитну епістемологію, тобто на уявлення про те, що необхідно знати і як це знання можна отримати, а епістемологія, у свою чергу, визначає розвиток і застосування одних когнітивних процесів за рахунок інших, наприклад, вибір між логікою і діалектикою.

Для того, щоб було зрозуміло, про що йде мова, потрібно спочатку визначитися з поняттями «холістичне» і «аналітичне» мислення.

«Холістичне мислення, – пишуть автори дослідження, – ми визначаємо як орієнтацію на контекст або поле як ціле, включаючи увагу до взаємовідносин між об'єктом і полем (фоном, середовищем) і прагнення пояснювати і передбачати події на основі цих взаємовідносин. Холістичні підходи спираються швидше на знання, почерпнуті з досвіду, ніж на формальну логіку, і є *діалектичними*, тобто роблять акцент на зміни, визнають протиріччя, необхідність брати до уваги різні точки зору і шукати деякий «середній шлях» (золоту середину) між протилежними твердженнями. Для аналітичного ж мислення характерні тенденція відділення об'єкту від контексту, фокусування уваги на властивостях (атрибутах) об'єкту в цілях подальшого віднесення його до тих або інших категорій, а також прагнення використати правила, які б характеризували ці категорії з тим, щоб пояснити і передбачити поведінку об'єкту. Висновки частково спираються на деконтекстуалізацію (тобто на відділення структури від змісту), на використання формальної логіки і уникнення протиріччя»[5, с.58].

Як відомо, той або інший тип ментальності формується в процесі освіти, яка є транслятором культурних кодів і патернів. Культурні коди західноєвропейської цивілізації склалися частково під впливом античної культури, частково християнської релігії, частково

новаторської філософії XVII – XVIII століть, які сформували певний набір цінностей, серед яких слід виділити індивідуалізм, егоцентризм, самоствердження, раціоналізм і інші якості людини, які сприяють її виділенню, або швидше відпаданню від Цілого, яким завжди був соціум, природа або Космос. Звідси і переживання занедбаності, самотності і відчуженості, які так яскраво були описані ще Августином Блаженным на зорі християнської ери, а в епоху Нового часу Б. Паскалем та іншими чутливими до змін у масовій свідомості філософами.

Аналізуючи історію людського духу, Мартін Бубер розрізняє в ній епохи облаштованості, в яких людина живе у Всесвіті як вдома і епохи бездомності, в яких людина живе «як в дикому полі, де і кілочка для намету не знайти»[2, с.165].

У першому випадку людина безпроблемна і цілісна, в другому – проблематична, суперечлива і розколота. Першим, на думку М. Бубера, філософом, що відчув розколотість світу, був Блаженний Августин, який писав: «Бездомний у цьому світі, самотній посеред горних і дольних сил, він залишився бездомним і самотнім навіть після того, як знайшов порятунок в християнстві, яке вчило, що спокутування вже здійснилося»[1, с.166].

Проте, якщо ми звернемося безпосередньо до досвіду переживання трагічності європейської самосвідомості, то майже найгостріше воно прозвучало в «Думках» Блеза Паскаля. «Хто вдумується в це, – пише Паскаль, – той здригнеться; уявивши собі, що матеріальна оболонка, в яку його уклала природа, утримується на межі двох безодень – безодні нескінченності і безодні небуття, він сповнниться трепету перед подібним дивом; і здається мені, що допитливість його зміниться подивом, і самовпевненим дослідженням він віддасть перевагу над безмовному спогляданню»[6, с.283].

Паскаль, який назвав людину «мислячим очеретом», виходив з ідеї її нереалізованості, нікчемності. «А потім, – пише він, – нехай людина знову подумає про себе і порівняє свою істоту з усім суцям; нехай відчує, як вона загублена в цьому глухому кутку Всесвіту, і, виглядаючи з комірки, відведеної їй під житло, – я маю на увазі зримий світ, – нехай зрозуміє, чого варта наша Земля з усіма її державами і містами і, нарешті, чого варта вона сама. Людина – в нескінченності – що вона означає?» [6, с.282]. Питання Паскаля – це питання беззахисної, бездомної і тому проблематичної для самої себе, а значить розколотої людини. Отже, внаслідок трансформації духовної сфери європейської масової свідомості сформувався певний тип ментальності, основними рисами якої виявилися раціональність, скептицизм, а в подальшому розвитку або деградації й нігілізм.

У античній, а потім і в християнській метафізиці категорією, що характеризувала відношення людини до себе, було «здивування». В глибині душі передбачалася божественна, тільки якоюсь мірою наближення, пізнавана суть, і тому в «здивуванні» людина з'являлася перед самою собою як перед божественним буттям – «Пізнай себе, і ти пізнаєш Світ», любив повторювати Сократ; «Царство боже усередині вас» – учив Христос. Але не здивування, а поєднання зарозумілості і розчарування, радикальної духовної недовіри до себе і одночасно самовдоволення характеризує індивідуалізм Нового часу. Реально заземлене, а іноді напівпрезирливе, як наприклад, у Н. Макіавеллі, відношення до людини властиве йому із самого початку.

Втратив провіденціальну віру в центральне положення людини у Всесвіті, європейська культура прагнула дати нові відповіді на питання про місце людини у світі, що так змінився для неї, і, зокрема, наново визначити початкові моменти і критерії істинності в пізнавальній діяльності.

З цієї точки зору слід розглядати аналіз механізмів мислення, зроблений Р. Декартом, щоб теоретично обґрунтувати саму можливість отримання істинного знання. Універсальний сумнів – відповідь Декарта на питання про методологічний базис такого аналізу, його мета – свого роду само заперечування методу – виявити достовірно безперечну істину, за допомогою якої пізнанню можна буде гарантувати внутрішню бездоганність, застрахувавши його, нарешті, від усіх людських слабостей. «Я матиму право жити великі надії, якщо мені пощастить знайти хоч одну достовірну і безперечну річ»[4, с.341].

Отже, дійсно достовірно тільки те, що не може бути поставлено під сумнів. Але що абсолютне поза сумнівом? Що той, хто сумнівається є одночасно мислячим, а отже, принаймні в якості мислячого, й існуючим: *cogito ergo sum*.

Дуалізм, що виник із-за розриву пізнавальних операцій емпіричного і трансцендентального суб'єкта, став визначальним для гносеології Р. Декарта. Що стосується концепції рефлексуючої "очищеної" самосвідомості, то її чекало велике майбутнє у філософії суб'єктивного ідеалізму, у багатьох представників якого, від І. Канта до Е. Гусерля і Ж.-П. Сартра, вона знайшла найширше застосування.

Вираження «*cogito ergo sum*» звучить абсолютно безневинно, але воно фактично має на увазі дуже радикальну ідентифікацію індивіда з формами його власного мислення, тобто призводить до відмови від цілісного розуміння людської природи. Метод Р. Декарта був засобом, що дозволяв «витягати» заздальгідь ізольованої від своєї природи і історичної суті людини з «ненадійності» предметного існування і перетворювати її на безякісного суб'єкта чистого мислення.

Філософ вважав своєю заслугою той факт, що він виявив вихід з безвиході природного буття шляхом ототожнення існування і мислення, природно, за рахунок першого, причому це «існування як мислення» виявляється таким, що покоїться виключно на самому собі [4, с.344-345].

Звівши усе різноманіття і складність індивідуальної самосвідомості до однієї тільки функції – пізнавальної – Р. Декарт на довгі роки визначив інтенцію європейського філософствування, згідно якої теоретичне пізнання ефективно лише тоді, коли одночасно з думкою про об'єкт суб'єктові відома сукупність розумових операцій, за допомогою яких йому задається цей об'єкт. Тим самим філософ багато в чому заклав підстави для постійної методологічної рефлексії, яка відрізняє науку нашого часу і досі визначає тип сучасної ментальності.

Роздумуючи про вклад в загальнолюдську культуру західної і східної філософії Лама Анагаріка Говинда пише: «Схід відкрив вічне повернення одних і тих же умов і схожих подій. Захід відкрив цінність унікальності кожної події або умови буття. Схід зосередив свій погляд на космічному задньому плані, Захід – на індивідуальному передньому плані. Проте повна картина поєднує передній і задній плани і інтегрує їх у більш високу єдність. Повна людська сутність, людина, яка стала цілісною (і, отже, «святою»), – це той, хто сполучає універсальне з індивідуальним, унікальність моменту і вічним циклічним поверненням поєднань і ситуацій буття»[3,с.91].

Перед нами зразок холистичного підходу до розуміння філософії і її ролі в розвитку загальнолюдської культури. Прекрасний знавець європейської філософії, Лама Анагаріка закликає своїх читачів до вироблення в собі холистичного світогляду, що істотно допоможе людині уникати дуже багатьох проблем. Яких саме? На це питання можна знайти відповіді усе в тому ж дослідженні американських психологів аналітичного і холистичного мислення, в результаті якого вони дійшли наступних висновків.

Представники Сходу в силу свого виховання і освіти більше схильні до компромісних рішень, заснованих на пріоритеті цілого перед частинами, тоді як представники Заходу сконцентровані на частинах, що шкодить цілому, категоричніші в судженнях, коли слід було б займати менш крайні позиції, що вказує на гіперлогічність західного стилю мислення.

У повсякденному житті жителі Сходу прагнуть підтримувати гармонію, слідуючи «серединним шляхом», яскравим прикладом чому являється поширення вчення Фен-Шуй, що постулювало складність і взаємозалежність чинників, які визначають результат, що у свою чергу спонукає спостерігача до пошуку взаємозв'язків усередині поля цих чинників. Це істотно відрізняється від підходів до ухвалення рішень, характерних для Заходу, – більше атомарних і заснованих на простих правилах.

Характерним для представників Сходу є і відношення до конфліктів, що виникають як в побуті, так і на виробництві. Японські дослідники Обучі і Такахасі [5] запитували японських і американських бізнесменів, як вони поведуться зі своїми колегами в конфліктних ситуаціях.

Удвічі більше японців, в порівнянні з американцями, заявили, що у разі конфлікту думок віддають перевагу відходу від обговорення спірного питання, і втричі більше американців, в порівнянні з японцями, повідомило, що намагаються переконати співрозмовника. Процеси ухвалення рішень в залах засідань і виконавських комітетах в Японії розроблені так, щоб уникнути конфліктів. Часто наради не включають нічого більшого, окрім підтвердження консенсусу серед учасників наради, досягнутої лідером заздалегідь ще до зустрічі.

Аналогічне відношення до опонентів можна спостерігати і в релігійній сфері. Якщо християнам властива сильна тенденція настоювати на чистоті доктрини, що іноді закінчується релігійними війнами, то для представників Південно-Східної Азії впродовж довгого часу було характерне взаємопроникнення і перемішування релігійних навчань, доктрин, що послужило розвитку толерантності як на громадському, так і на індивідуальному рівні.

Цей далеко не повний перелік висновків, до яких прийшли американські психологи, дає нам можливість зайвий раз замислитися над ефективністю власної ментальності, особливо якщо враховувати загальний контекст тих глобалізаційних процесів, що розвиваються на наших очах.

Як вважає Лама Анагаріка, наша проблема полягає не в «або це, або те», а в «як це, так і те», тому що людина – це центр, що знаходиться між небом і землею, місце, де Небо і Земля зустрічаються» [3,с.92].

Висновки. В зв'язку з цим, основним завданням сучасної філософії, як мені представляється, може бути формування засобами саме філософських дисциплін, холистичного світогляду з усіма властивими саме йому якостями: толерантність, діалектичність, універсальність, прагнення до «золотої середини» в ухваленні рішень, тим паче, що протилежні якості, властиві західній ментальності у нас усіх добре розвинені, а більшість українських філософів зациклені на європейській культурі, філософії, тощо, яка у наступний час переживаю глибоку системну кризу.

Популяризація східних практик і методів пізнання може сприяти розширенню власного пізнавального арсеналу, збагаченню власного досвіду прадавнім знанням, випробуванням часом і життєвим досвідом, що може допомогти реалізувати свій Серединний Шлях, який тільки і може надати сенс нашому існуванню, звільняючи від прихильності до тієї або іншої крайності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Августин Аврелий. Исповедь. /Абеляр П. История моих бедствий.: Пер. с латин. – М.:Республика, 1992.-335с.
2. Бубер М. Проблема человека. / Мартин Бубер // Два образа веры – М. : Республика, 1995, – С. 157-232. – (Мыслители XX века).
3. Говинда Лама Анагарика. Творческая медитация и многомерное сознание : пер. с англ. / Лама Анагарика Говинда (Анангаваджра Кхмсум Вангчук). – Москва : Центр духовной культуры "Единство", 1993. – 269с.
4. Декарт Р. Избранные произведения/Рене Декарт// Пер. с фр. и лат–М. :Политиздат, 1950. –712с.
5. Нисбетт Р. Культура и системы мышления: сравнение холистического и аналитического познания/ Ричард Нисбетт, Кейпинг Пенг, Инчеол Чой, Ара Норензоян// Психологический журнал.-2011.-Т.32. -№1. С.55-86.
6. Паскаль Б. Мысли. Малые сочинения. Письма./ Б. Паскаль//:Пер. с фр. Ю. Гинзбург. – М.: АСТ : Пушкинская библиотека, 2003. – 530 с.